

כה, שירתו של ע. הלל, בגילוייה המתחדש, מיתח גבוה היא טעונה, כאמור, ופורצת מתוך רבדים עמוקים וראשוניים הרבה יותר מאלה שהורגש ריטוטם בכללות השירה העב־רית בעת האחרונה. על אף הבארזקי הניכר פה־ושם בבניינה, הריהי תמה וישרנית בעי־קרה; על אף פשטנותה היחסית, יש בה תודעת־מעמקים־ותועפות; על אף „שריר־תה“, אין היא ברוטאלית; על אף שמחת־הקיום השרשית שבה, היא חדורה דעת־חידלון־ומוות; וה־רליגיוזיות־המובהקת המ־פעמתה אין להריקה כלל לכלים של דת־עם־ושבט ונפתולי־שעה־ודור אלא, לכל המרובה, לכלים, הקמאיים הרבה יותר, של אמונת־עולם־וארץ.

„נישרה“ מרמזת לא רק על מיצוין של אפ־שרויות מסוימות שניצלתן השירה העברית בגילגול קודם, אלא גם על אפשרויות אחרות שעודן לפניה — אפשרויות של התחדשות פנימית בדרך שאיבה ממעמקי הוויתה וחור־יתה שלה עצמה ובדרך של מודרניזם שאינו חייב כלל וכלל לגלוש במדרונו המשמים של הטריביאלי.

ב. מ.

שירי יהלום

ישראל רינג הוא מבקר ומסאי המוכר היטב לקוראי „על המשמר“, ודומה כי לעתים קרובות הוא משמיע דברים הראויים להישמע ומגלה יכולת־הבחנה וכוח־שיפוט — לגבי יצירות של זולתו. הבל שיכולת זו, וכוח זה, ניטלים ממנו כליל, כמדומה, משעה שהוא מבקש להחליף לבושו ומנסה לתפוס בעצמו בכנף־שכינתה של השירה.

„שירי יהלום“ מוטב היה לולא נכתבו, ואם נכתבו מוטב היה שלא יראו אור ברשות־הרבים. יותר משהם מעידים על למדנות ובקיאות במחשבת־השיר לזרמיה ולאפיקיה השונים, בלשוננו ובשאר לשונות (ויש בהם עדות לכך). הריהם מעידים על ריות מופלג מדי בין רצון ליכולת, על אזלת־יד יומרנית, על אוזן ערלה לצליל, וכמדומה אפילו על אינוס־עצמי לכתוב.

כדי שלא יהיו הדברים בחינת „השמצה“

לחזור ולפגוש, בשירה, רק בפרצופים מוכ־רים ו„מתויקים“, חזקה עליו אפוא שינחל אכזבת־מה למקרא שיריו החדשים של ע. הלל, בחוברת „נישרה“. כנגד זאת, מי שצי־פה להבשלת היסודות העצמיים ביותר בשיר־רתו ולגיבוש ייחודה, בוא יבוא על סי־פוקו.

לשעבר אולי אפשר היה לומר כי אף אם הטביע ע. הלל עקבות משלו הרי הטביעם בדרך־הרבים, בדרך כבושה פחות או יותר. הדרך שאנו עוברים עתה, בעקבותיו, ב„נישרה“ היא משעול צר הרבה יותר, אישי ומקורי שבעתיים, אשר גם אם יש ויקשה עלינו להפעיל בו — אם מחמת קוצר־נשימה ואם מפני הלוקיי־האבן המידרדרים על רא־שינו — ברי לנו מכל־מקום שמשעול תלול זה מגביה ועולה אל צורי־היעלים וממרומו־נשקפים אנו לא רק אל תהומות וסלעי־מגור אלא גם אל מרחבי־ערבה־ואופק ואל... דרכי נשר־בשמיים.

הרבה מן הדברים המעטים שאומר ע. הלל בחוברת הדקה הזאת הם, כמוכן, מה שקרוי כיום, במשהו עקימת־חוטם, „דיבוריים“ ו„אמירתיים“. אבל משום־מה דיבוריו ואמיר־רותיו נתפסים לנו, בחוש, כאמת אישית־חוויתית — להבדיל מן החזיונות של חבל־נביאים שלם שקדם לו בזמן בשירתנו, ולהב־דיל גם מא־אלו נהימות, צרודות ועמומות, של מספר עופות־שיר, אפילפטיים או אפ־קאליפטיים, שפרשו כנף, זקרו כרובלת וזק־פו זפק בשנים האלו. ואחרי הכל, בחיי־החומר כבעולם היצירה הרחונת, לא מה שפכותים בשטר הוא העיקר אלא ה„כסוי“ שמאחרי הפתוב.

בתחום־השירה קשה הרבה יותר, בלי ספק, לאמוד את ה„כסוי“, ואולי אין לנו לכך כלים מהימנים יותר מן האינטואיציה, שבל־עדיה, על־כל־פנים, לא יועילונו מיטב ה„ידע“ והתירגול האנאליטי — אף כי היא עצמה גחמנית היא לעתים, מתעתעת והפכפכת במידה שקשה לנו להודות בה. אם כה ואם

* ע. הלל: נשרה; הרצאת המחבר, תל־אביב, 1962; 40 עמ'.

„אנחנו נעים בתנועה ארסית. / בועות בתוך בועות.“ (ההדגשות שלי — צ. ק.)

בועות בתוך בועות. ואכן, יש כאן בועות של התפלספות מתונה, זהירה; בועות של עצבות דקה, אסתטית מאד („השכול / לר בש עתים גוף של צפור, מוסב / לעננים בצבע מעילור“ — ע' 31); בועות של אהבה, שנוח לה שלא לבוא על גישומה („וכשעזבה, באכזריות הפצית / הבנתי שהלכה למחוז הפצ"י — ע' 26); של השלמה אסתטית עם „המצב“ („אינך חייב להגשים את כל מאוייך בדור הזה. / אתה רשאי להיות הווה / בחסכון, בביתך, בשקט“ — ע' 67); של פלירט ענוג, נארציסטי עם המוות („ובחלומותי אנו מוטלים צד בצד, כמותים / על סדינים מגוהצים במ אנו חורטים / בבהונות מתוחות את שמותנו הפרטיים // ואחר מטשטשים גופינו את כל הפרטים“ — ע' 57) — ועוד ועוד בועות לרוב, שהן, אמנם ניתנת האמת להיאמר, בועות של שירה לאמיתה, כנה, אף גם חטר בתניב, שקולה במאזניים, מדודת-צעד, ממורזגת מאד, בכל המובנים.

עם כל זאת, אך בנדיר משיירים הדברים בקורא משקע של חוויה שירית מלאה. פרט, אולי, לשיר אחד מצוין באמת, „אישי-יודוי ביותר, תמציתי וחריף“ („פורטרט“, ע' 18), תרומה של ממש להתעסקותו של אדם ב„מ צב האנושי“, שהוא אחרי הכל עיקר עיסוקה של שירה בעלת-משמעות, של אמנות בעלת-משמעות, מן העולם ועד העולם:

יש גם בן הבן
מעשן סיגריות בזו אחר זו.
האחריות שילחה בו רוזן.
— — — — —
יש לו גורל פרטי. כעוגן
הוא מטיל זכרונות אך הים
מעלה תמיד קצף וגורפם.
הוא לתמיד בן. לא יהיה לאב.
הוא מבוי סתום. הוא מצב
של רגיעה. הוא חותם
את הימים ההם.

צ. ק.

מרושעת סתם, נדגים אותם בכמה מובאות צנועות. בע' 23, למשל, פוגשים אנו במכתם רבי-השראה זה:

הלוך ושוב הובלתי פגישה. / שלטים בכי-ביש: אל-על! מפעלה-פנס! / כנפי רוחי המריאו אל פרישה / ששרביטה הונף עד-נגישה.

או משהו אחר, ברוך-הומור יותר (ע' 36):

אם אין אני לי, גילי לי תדאג! / צחק המתאגרף בקול גשאג. / למחרת גיפץ לו קרקפתו / וגילי התחנתה לה עם זגג.

החוברת זרועה יהלומים מעין אלה, שהי מחזיק בהם מתמלא עגוועים אל אבני-החן של חנניה רייכמן („מן הים הכללי — וטי-פה משלי“). זוכרים?

לשבחו של המחבר יש להעיר כי אף הוא נותן ביטוי, פה-ושם, להרגשה של ספק שמא כל עמלו הפיוטי אך למותר הוא:

קראתי אלפי שירים / הם לא מנעו ממני להצית שיר משלי / הם לא הפכוהו למי-תר / ואפשר שכולם, כולל שלי, מיותרים. בלב שלם אנו מוכנים להצטרף לחוות-דעת זו של ענווה, אף ביתר-תוקף. על-כל-פנים, במה שנוגע לשיריו של מר רינג עצמו.

באותו החדר

„באותו החדר, באותו האור“, אומר אורי ברנשטיין בשיר „אחד המדבריות“ שבקובץ זה (ע' 44). „אינני יכול לחזור / אל מה שהתרחש פעם לעצמי“.

אף-על-פי-כן, כלל השירים אשר כאן לפנינו הם חזרה — עתים אינטנסיבית יותר, עתים אף מעמיקה יותר — אל אותו החדר, אל אותו האור, של פירסומיו הקודמים, כמאמר המשל: „ככל שהדבר משתנה, יותר הוא אותו הדבר עצמו“. והלא כך מוסיף ומעיד גם המשורר, בהמשך אותו השיר המצוטט, כמבקש לסתור עצמו ביודעים:

* ישראל רינג: שירי יהלום; ספרית פוע-לים / שירה, 1962; עמ' 68.

** אורי ברנשטיין: באותו החדר, באותו האור (שירים); הוצאת יונקי, 1962; עמ' 67.